

deel — al komt *Het kinderboek als opvoeder* er in de bundel relatief het beste af. Helma van Lierop-Debrauwer, hoogleraar kinder- en jeugdliteratuur, onderschrijft in haar bijdrage weliswaar de toenmalige methodologische kritiek op het boek, maar beklemtoont toch vooral de pioniersrol die het in de studie van de kinderliteratuur speelde. Ook Dasbergs pedagogische boodschap dat het kinderboek als opvoeder dient te fungeren, maakt ze tot de hare — zij het wel met een eigentijdse invulling ervan, die van het eenentwintigste-eeuwse kinderboek als houvast en rustpunt in de chaotische, grenzeloze internetwereld. Van Dasbergs oratie, daarentegen, laat de bundel bij monde van de Utrechtse theoretisch pedagoog Bas Levering weinig heel. Zich vooral basierend op de postmoderne filosoof Sloterdijk, doet hij een felle aanval op het vooruitgangsgeloof dat aan Dasbergs pedagogiek van de hoop ten grondslag lag. De oplossing die zij aandroeg voor het door haar gesignaleerde doemdenken (waarop volgens Levering ook nog eens veel valt af te dingen) karakteriseert hij als een onvervalste verlichtings-utopie, destijds al discutabel maar nu definitief ingehaald door de postmoderne tijd. Het enige wat van Dasbergs utopie rest, aldus Levering, is een voor de opvoeding volstrekt onontbeerlijk optimisme. Al met al biedt *Het grote Dasberg-debat* zo een fascinerend tijdsbeeld, niet alleen van Dasbergs hoogtijdagen maar ook over het hier en nu.

Mineke van Essen

N. Both, *From indifference to entrapment. The Netherlands and the Yugoslav crisis 1990-1995* (Amsterdam: Amsterdam university press, 2000, 267 biz., f45,-, ISBN 90 5356 453 5).

De val van de Bosnische enclave Srebrenica in juli 1995 is zonder enige twijfel een van de meest traumatische gebeurtenissen in de recente Europese geschiedenis. Het hoeft daarom geen verwondering te wekken dat de val de aanzet gaf voor een reeks van journalistieke en wetenschappelijke studies waarin getracht is de toedracht te ontrafelen. Er zijn inmiddels al veel boeken geschreven over de val van de enclave en het westerse Bosniëbeleid in het algemeen. Een belangrijke verklaring voor de grote stroom aan publicaties is het feit dat in Bosnië gebleken is dat de gekoesterde waarden van democratie en zelfbeschikkingsrecht, waarmee het westen de Koude Oorlog 'gewonnen' had, geen basis vormden voor een duurzame, universeel geldende, orde. Srebrenica vormde, net als Vietnam drie decennia eerder, de aanzet voor kritisch zelf-onderzoek.

Al eerder leverde Norbert Both in nauwe samenwerking met Jan Willem Honig daaraan een bijdrage met de algemeen zeer gewaardeerde studie *Srebrenica. Record of a war crime*. In zijn jongste boek, *From indifference to entrapment*, een bewerking van het proefschrift waarop hij promoveerde aan de Universiteit van Sheffield, neemt Both de val van de enclave als vertrekpunt en stelt zich de vraag hoe het kon dat Nederlandse troepen terecht kwamen in een *safe area* waarvan de bescherming algemeen werd beschouwd als een *mission impossible*. In een bijzonder leesbaar boek doet hij uit de doeken hoe het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag zijn aanvankelijke onverschilligheid ten aanzien van de ontwikkelingen in Joegoslavië inruilde voor een ethisch geïnspireerde betrokkenheid die, in combinatie met de morele verontwaardiging van de volksvertegenwoordiging en in de maatschappij, en met materiële overwegingen van het ministerie van defensie, resulteerde in de uitzending van Dutchbat naar Oost-Bosnië en, zo krijgt de lezer het idee, de onvermijdelijke val van Srebrenica.

Toen de eerste alarmerende berichten over naderende desintegratie van Joegoslavië Den Haag in de zomer van 1990 bereikten, kregen zij op het ministerie van buitenlandse zaken niet de prioriteit die ze verdienden. De dreigende desintegratie van de Sovjet-Unie en de Duitse

eenwording kregen de voorrang. Pas in de loop van 1991, en vooral tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EG, kwam de kwestie op de politieke agenda. De gebeurtenissen in Joegoslavië zelf hadden daartoe inmiddels aanleiding gegeven. Both signaleert in het Nederlandse beleid een rode draad: in eerste instantie een moralistische benadering die telkens, soms uit vrije wil, soms door veranderende omstandigheden, moest worden verlaten voor een pragmatische. Zo ook met de *safe area* Srebrenica: het was duidelijk dat de enclave vrijwel onverdedigbaar was, het mandaat was onduidelijk, en toch besloot Den Haag om troepen beschikbaar te stellen. Het voorbehoud dat defensie aanvankelijk had gemaakt tegen stationering in Srebrenica werd opgegeven uit angst dat het parlement de aankoop van nieuw materieel zou blokkeren — de Koude Oorlog was immers voorbij. En vervolgens werd alles in het werk gesteld om de troepen heelhuids thuis te brengen. Miscommunicatie deed de rest: toen de Servische aanval tenslotte kwam, was niet duidelijk wat er nu precies was afgesproken ten aanzien van luchtsteun. Niet zonder ironie constateert Both dat Nederland op deze wijze in de fuik kwam vast te zitten die het door eigen toedoen mede had gecreëerd.

Uit het hele boek spreekt het beeld van een klein landje met veel geldingsdrang en weinig realiteitszin. Nederland had relatief veel invloed op het westerse beleid ten aanzien van de desintegratie van Joegoslavië, maar, aldus Both, de effecten van deze invloed waren kwalijk. Both lijkt zijn huidige collega's — hij is inmiddels in dienst van het ministerie van buitenlandse zaken — ook het advies te willen meegeven, de echte politiek voortaan aan de grote landen over te laten.

Een nadeel van het boek is dat Both wat krampachtig probeert het Nederlandse optreden te verbinden met de theorievorming ten aanzien van kleine staten. Deze theoretische beschouwingen beslaan ruim een kwart van het boek, en voegen mijns inziens weinig toe aan onze kennis.

Weinig plausibel is daarnaast de opvatting dat de geringe mate van sympathie die het onafhankelijkheidsstreven van Kroatië in eerste instantie losmaakte, te verklaren valt uit de Tweede Wereldoorlog. Het behoud van de eenheid van Joegoslavië was jarenlang een vitaal westers belang, al drong in Den Haag al rond het bezoek van Van den Broek aan Belgrado in 1987 het besef door dat eenheid en democratisering elkaar uitsloten. In dit licht is ook de keuze om het boek pas te laten beginnen in 1990 minder gelukkig.

Een enkel punt nog over Boths bronnenmateriaal. Een groot aantal betrokkenen aan Nederlandse zijde was bereid hem een interview toe te staan, hetgeen zijn boek zonder meer verlevendigt. Daartegenover staat dat hij rijkelijk citeert uit ambtelijke stukken, maar onvolgende aangeeft uit welke dossiers deze afkomstig zijn. Ondanks deze minpunten is *From indifference to entrapment* echter een alleszins leesbaar boek, dat het verdient onder de aandacht te worden gebracht.

F. H. Baudet